

Wulff, Fredrik

Ett litet kapitel om konstnärlig översättning :

Tryck // / 63 A Br

Tillkomstår 1920

Digitaliserad år 2019

National Library
of Sweden

(Särtryck ur Nya Dagligt Allehanda Onsdagen den 11 Februari 1920.)

Ett litet kapitel om konstnär- närlik översättning.

Ur fästskriften till kånung Oscar II från Lunds
Universitet 1897.

AV FR. WULFF.*

Dante saknade icke självkänsla, men han anade ingalunda att hans sånger en dag skulle "kringbära sin italienska formfägring, jämte sin betydelse, till tyskar, ängelsmän och andra folk" som icke hade hans kära italienska till sitt språk. Detta säger han uttryckligen (*Convito* I, 7), och han tillägger att även om dessa utlänningar finge kommentarier över dem på latin, vilket språk de lärda över allt förstå, så vore förklaringen gagnlös, enär de ändå icke skulle fatta sångernas fulla mening på grundspråket, hans *volgare illustre*. "Och det må var och en veta, att intet skaldevärk kan förflyttas från sitt eget språk till ett annat, nämligen i sin rytmiska och bundna form, *per legame musaico armonizzata*, utan att det mister hela sin klang och sitt behag. *tutta sua dolcezza e armonia*". Det är därför, menar han, som Homeros icke har översatts till latin, och det är därför som Psaltaren på latin saknar sin ursprungliga fägring,

ring, *dolcezza di musica e d'armonia*, vilken den förlorade redan vid sin första översättning till grekiskan.

Ingenting är sannare än detta den store språkkonstnärens ord, och ingenting är mera nedslående för den som vill översätta Dantes egna dikter och som vet, att han därvid måste förgripa sig på den sköna formen, vilken Dante utarbetade med konstnärlik skicklighet och med stor omsorg. Vore det fråga om överflyttning till ett närliggande språk, och utan att klavbindas av en konstfull rimflätning, så vore saken visserligen utförbar, — åtskilliga svenska översättare, t. ex. av Shakspeare, av Walter Scotts *The Lady of the Lake*, av Goethes *Tasso* och av Goethes *Faust*, ha visat det. Men saken blir annorlunda, när formen är full av konstrika prydnader.

Det händer stundom, när man jämför ett konstnärligt originalarbete med dess plastiska återlikning eller avbildning, att denna senare befinnes ha högre värde som konstvärk, än det förra. Den saken är icke underligare, än att en och samme konstnär kan omarbета sitt eget värk, och där-

* På förf:s begäran bibehålles hans stafning och interpunktion.

vid förbättra det. Även en översättning kan sålunda någon gång göra ett mera konstnärligt intryck än ursprungsvärket. Vilken lycka för t. ex. en genialisk slarv att få sitt snilleverk återgivet av en utländsk mästare, så att även formen blir av yppersta slag! Men den är i vanligen någonting annat, nämligen en bearbetning; och en *översättnings* första dygd bör ju vara att återgiva och ersätta just originalet. I den mån som detta uppnås, är översättningen god såsom sådan. Att åstadkomma själva originalformen var svårt, men att översätta ett mästerverk — och inga andra verk är det nu frågan — är i formellt avseende minst lika svårt, ja, översättaren är dömd att i en betydlig mån misslyckas. Översättningens konst är likvisst nödvändig att odla, för de mångas skull som icke kunna uppfatta originalet i dettas egen språkform; och om än den konsten sällan blir rätt uppskattad, så vet dock den som behärskar två språk, huru stor lockelsen är, hälst "när det gäller vad ädelt och stort är", att söka fullt motsvarande uttryck på det ena språket, för vad som fått ett fullkomligt uttryck på det andra. Det alldeles egendomliga nöjet att lyckas häruti, hägrar såsom en tillräcklig belöning här vid lag. Men endast sällan får en samvetsgrann översättare smaka detta nöje. Ty, som sagt, han känner alltför väl, att hans alster i alla fall blott är en stapplande tillnärmelse. De olika språkens tillgångar äro emellertid olika goda för olika delar av uppgiften, och även de största författande mästare frestas oupphörligt att fela, genom att följa de skadliga idéförbindelser som rim eller rytm o' dylika yttre påminnelser giva vid handen. Giacomo Leopardi tillstår detta (3 10. 1821, se min Leopardibok, sid. 74): "Hur osökt ett rimord än må vara, så kan jag av egen och andras erfarenhet försäkra att gestaltningen (*il concetto*) i värs är blott till ena

hälften poetens, till hälften föranledes gestaltningen af *rimmet*; stundom föranledas de två tredjedelarna genom rimmet. Högst få äro de tankeuttryck (*concetti*) som allt igenom bero på poetens avsikt, även om de nyttjade rimmen icke förefalla konstlade, utan påbjudna av ämnet."

Enär nu översättningen i vissa delar *måste* bli underlägsen originalet, så vore det ett tillskott i dålighet att återgiva även det dåliga. Ersättning bör därför givas på annat håll; detta kan stundom — undantagsvis och varsamt! — ske genom utförande av sådant som i originalet har kommit till korta, fast det tydligen ligger i styckets plan; stundom åter genom undanskaffande — eller åtminstone undanhållande — av sådant som till äventyrs fått plats i originalet endast i följd av yttre och tillfälliga omständigheter av teknisk art.

Först och främst gäller det naturligtvis att ersätta originalet, så långt som möjligt är, både till innehållet och till formen. Detta sker genom att återgiva dess tankar och utvecklingsgång, genom att återgiva dess personifikation, bilder och föreställningar, men dock med urskillning, och så att läsaren icke vilseledes av något som är egendomligt, begripligt och betydelsefullt *endast* i grundspråkets idékrets*); vidare sker det genom att framkalla — och detta i motsvarande mått — ett intryck likartat med det som originalet väcker i och med sin stil, sitt ordval, sin ton; kort sagt, det omformade konstvärdet bör utöva en motsvarande värkan, icke blott på det nakna förståndet, utan ock på känslan, ja på inbillningen. Tydligen är detta

*) Så t. ex. lära missionärer på Grönland ha måst tillgripa uttrycket "Guds säl-unge", för att giva eskimoerna en föreställning om "Guds lamm"; skulle nu detta grönländska översättas till ett annat språk, som icke vore hänvisat till "säl-ungen" så kunde detta uttryck icke behållas, utan kanske finge ett tredje sökas.

svårare i samma mån som översättaren och hans läsekrets genom olikheten i språkform, tidsålder eller bildningsgång äro ställda fjärran från författaren och dennes publik.

Det är ingalunda lätt att med god stil och äkta smak återgiva en konstnärligt änkelt berättelsens händelser, det är icke heller lätt att otvetydigt återgiva klartänkta tankar och fina begreppsskillnader. Ty härtill fordras att ha *sinne* för skön änkelt och att *kunna* tänka. Men i dylika fall är dock det sakliga innehållet huvudsaken, dess språkliga uttryck i översättningen bör godkännas, om det blott är santt och lättfattligt. I sådana stil äro prydnader icke på sin plats, och översättarens konst består i att han är så änkelt, så klar, så oförtydligt som möjligt, vilket ibland kräver flera ord än originalet, ibland färre, allt äfter språkens egenart.

Men när vi röra oss på känslans inägor, eller på föreställningens utmarker; när allahanda lidelser, sinnestörelser, stämningar skola skildras, prydnadsord ersättas, eller ord återgivas som ha någon välkänd historisk och social förknippning *blott* för det ena folket; när tavlor skola målas och syner göras åskådliga i ord; då blir själva formen någonting väsentligt, och denna konstnärliga form kommer med anspråk, det ena vanskligare än det andra. Låt en fransmann försöka att översätta vissa lyriska dikter av en Byron, en Heine, en Tegnér! Eller, för att gå

till oss själva, låt en svensk bjuda till att återgiva de underbart fina nyangserna i ett stycke fransk prosa, t. ex. beskrivning av naturföremål, av umgängesliv, av själsanalys; eller bed honom att återgiva på svenska och ersätta, riktigt *ersätta*, ett av H. C. Andersens danska *eventyr*! Det kan bli en fin eller en rolig bit nog, men aldrig får det en fullgod smak för den som känner och uppfattar originalets egendomliga skiftningar och behagfullhet, eller dess godlynnhet och uppfriskande ironi. Ty till formen hör då icke blott sådant som kan beräknas, mätas, anärdnas, utan även själva ordens färj och smak och klang och förknippningsvärkan. Ohärbbar som språkets nationella och sociala egenart är, är även varje sann konstnärns individuella stil.

Alltså, strängt taget är varje översättning i mer än ett avseende en förfälskning. Trohet och fullständighet, dessa två grundfordringar, äro redan svåra att tillfredsställa; om att återgiva det ästhetiska intrycket rent och fullt och helt kan aldrig bli tal. Att framför allt den "ordagrannaste" översättningen, partikel för partikel, nomen för nomen, värb för värb, här vid lag är den ur alla synpunkter minst trogna, minst fullständiga, minst ersättande, detta är en alltför litet insedd sanning. Men gränslinjen mellan den värkligen trogna, men självständiga *översättningen*, och en fri *bearbetning*, är ock mindre lätt att draga, än mången menar.

